

PARAFIALNY NIEZBĘDNIK PATRIOTYCZNY nr 2

BITWA WARSZAWSKA

15 sierpnia to dzień religijnego Święta Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. W patriotycznej tradycji polskiej dzień ten jest również Świętem Wojska Polskiego, co ma nawiązywać do jednego z najświetniejszych i najbardziej brzemiennej w skutki zwycięstw polskiego oręża, do którego doszło 15 VIII 1920 roku podczas tzw. Bitwy Warszawskiej.

Temu wydarzeniu poświęcony został nasz kolejny „Parafialny Niezbędnik Patriotyczny”.

Tło polityczne wojny polsko-bolszewickiej 1919-1921

Gdy w listopadzie 1918 skończyła się I wojna światowa, a wydarzenia rewolucyjne obaliły zaborcze monarchie, pojawiła się po 123 latach niewoli szansa na odzyskanie przez Polskę niepodległości. Formowanie się odrodzonej Rzeczypospolitej okazało się zadaniem niezwykle trudnym i złożonym, a jedną z najbardziej skomplikowanych kwestii było tworzenie się granic naszego państwa. O ich kształcie decydowały działania dyplomatyczne, powstania, plebiscyty i konflikty zbrojne z których największym okazała się wojna polsko-bolszewicka. Była ona efektem fundamentalnego sporu między Polakami dążącymi do odzyskania utraconych w rozbiorach ziem wschodnich i zbudowania wolnego demokratycznego państwa, a bolszewikami, którzy chcieli przesunąć granice sowieckiego panowania jak najdalej na zachód, kosztem Litwy, Białorusi Ukrainy,

Polski i jednocześnie narzucić w zdobytej strefie wpływów totalitarny ustrój. Ponadto celem bolszewików było przeniesienie komunistycznej rewolucji z Rosji do Niemiec i dalej na zachód Europy. Po drodze była jednak budząca się do niepodległości Polska...

Kalendarium wydarzeń

- I 1919 – zajęcie przez bolszewików Litwy i znacznej części Białorusi, proklamowanie tam republiki radzieckiej.
- II 1919 – początek kontrofensywy polskiej na Litwie i Białorusi.
- IV 1919 – wkroczenie wojsk polskich do Wilna.
- XI 1918-VI 1919 – walki polsko-ukraińskie w Galicji. W międzyczasie od wschodu na Ukrainę wkraczają bolszewicy, co sprawia, że również na tym odcinku frontu dochodzi do polsko-rosyjskiej konfrontacji.
- I 1920 – zdobycie Dyneburga przez Polaków (później przekazanego Łotwie).
- IV 1920 – układ polsko-ukraiński podpisany przez J. Piłsudskiego i S. Petlurę, mówiący o wspólnej walce przeciwko bolszewikom, której efektem miało być powstanie suwerennej Polski i Ukrainy rozdzielonych granicą na Zbruczu i sprzymierzonych ze sobą.
- IV/V 1920 – ofensywa kijowska, zajęcie przez Polaków i wojska Petlury prawobrzeżnej Ukrainy i Kijowa, trudności polityczne i militarne z realizacją porozumienia polsko-ukraińskiego i utrzymaniem zdobytych terytoriów.
- 14 V-15 VIII 1920 – kontrofensywa sowiecka, Armia Czerwona pod dowództwem M. Tuchaczewskiego napiera na Polaków, którzy w bezładnym odwrocie wycofują się z Białorusi, Wileńszczyzny i Galicji Wschodniej.
- VI-VII 1920 – brutalność bolszewików na zajętych terenach, wzrost nastrojów defetystycznych w Polsce, aktywizują się polscy komuniści – sprzymierzeńcy bolszewików dążący do utworzenia na terytorium naszego państwa Polskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej.
- 5-10 VII – Wojsko Polskie opuszcza linie Bugu i Narwi, wróg kieruje się ku Warszawie.
- 12-15 VIII – Rosjanie na przedpolach Warszawy, stan najwyższego zagrożenia młodego państwa polskiego, powołano Radę Obrony Państwa z J. Piłsudskim na czele, pełna mobilizacja społeczeństwa, masowy werbunek ochotników do armii, żarliwe modlitwy do Matki Bożej Królowej Polski w intencji ocalenia Ojczyzny.
- 13-25 VIII 1920 – Bitwa Warszawska (informacje w osobnej notatce).
- VIII 1920 – bohaterska i skuteczna obrona Lwowa przed Armią Konną Siemiona Budionnego.
- 31 VIII 1920 – rozbicie pod Komarowem Armii Konnej Budionnego uniemożliwiające dotarcie jej z odsieczą do reszty wojsk sowieckich.
- IX 1920 – wyparcie wojsk sowieckich za Zbrucz.
- 20-26 IX 1920 – bitwa nadniemeńska, pokonanie głównych sił bolszewickich dowodzonych przez Tuchaczewskiego.
- 20-28 IX – skuteczna ofensywa wojsk polskich na Wołyniu.
- 18 III 1921 – pokój w Rydze w wyniku którego m.in. ukształtowała się polsko-radziecka granica na linii Dżisna-Słucz-Zbrucz. Granica ta rozdzielała do 17 IX 1939 nie tylko dwa państwa, ale te dwa odmienne systemy polityczne, społeczne i gospodarcze. Dwie różne cywilizacje.

Ważne postaci związane z wojną polsko-bolszewicką

Józef Piłsudski (1867-1935)

Urodził się na Litwie w patriotycznej rodzinie ziemiańskiej. W latach 1887-1892 zesłany na Sybir. Współzałożyciel i członek władz naczelnych PPS, przez lata miał decydujący wpływ na działania tej partii i jej program ideowy. Od 1908 przebywał w Galicji gdzie tworzył organizacje mające przygotować Polaków do walki o niepodległość (Związek Walki Czynnej, Związek Strzelecki). Był inicjatorem powstania Polskiego Skarbu Narodowego i Komisji Tymczasowej Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych. Po wybuchu I wojny (1914) dowodził wyprawą Pierwszej Kompanii Kadrowej bezskutecznie próbującej wznieść powstanie na terenie zaboru rosyjskiego. Od VIII 1914 był komendantem utworzonej u boku Austriaków I Brygady Legionów i szefem tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej. W 1916 został „ministrem

wojskowości” przy Tymczasowej Radzie Stanu. Za odmowę złożenia przysięgi cesarzom Austrii i Niemiec w 1917 uwięziono go w twierdzy magdeburskiej. 10 XI 1918 wrócił do Warszawy, 11 XI objął władzę wojskową, 14 XI władzę cywilną, a 22 XI został Tymczasowym Naczelnikiem Państwa i podkreślając swoją ponadpartyjność rozpoczął konsultacje polityczne w celu utworzenia rządu niepodległej Polski. Od razu rozpoczął też tworzenie polskiej armii. W II 1919 został Naczelnikiem Państwa, a w rok później otrzymał marszałkowską buławę. Był zwolennikiem osłabienia Rosji (tak „białej”, jak i „czerwonej”) i stworzenia na jej zachodnich kresach bloku państw narodowych sprzymierzonych z Polską. W czasie wojny z bolszewikami był Naczelnym Wodzem. Osobiście dowodził wyprawą wileńską i wyprawą kijowską, doprowadził do kontrowersyjnego układu z S. Petlurą, obciążano go odpowiedzialnością za odwrót naszej armii z Ukrainy. Podczas bitwy warszawskiej był autorem (współautorem?) planu powstrzymania bolszewików na przedpolach stolicy i polskiego kontruderzenia. Następnie dowodził zwycięską ofensywą niemeńską, a także inspirował zajęcie Wileńszczyzny przez Polaków i włączenie jej do terytorium II RP.

W latach 1923-1926 wycofał się z polityki, krytycznie oceniając stosunki panujące w państwie i w armii. W V 1926 przeprowadził zbrojny zamach stanu pod hasłami sanacji (naprawy) sytuacji w kraju. W kolejnych latach był Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych i kilkakrotnie premierem. Wpływał w decydujący sposób na kształt polityki zagranicznej RP, obsadę najważniejszych stanowisk w państwie i obowiązujący w nim system prawny. Zmarł 12 V 1935 roku, pochowany został na Wawelu. Niezależnie od kontrowersji jakie budzą niektóre jego polityczne poczynania bezsprzecznie był jednym z najwybitniejszych Polaków w dziejach.

Władysław Sikorski (1881-1943)

Urodził się w Tuszowie k. Sandomierza. Z wykształcenia był inżynierem. Od wczesnej młodości angażował się w działalność niepodległościową. Był współorganizatorem Związku Walki Czynnej, Związku Strzeleckiego i Naczelnego Komitetu Narodowego. W latach 1914-1917 walczył w Legionach. W 1918 działał w POW i podjął służbę w odrodzonym Wojsku Polskim. Został szefem Sztabu na Galicję Wsch. i Śląsk. Wyróżnił się w walkach z Ukraińcami o Lwów i Przemyśl (1919). W wojnie z bolszewikami walczył na froncie litewsko-białoruskim, skutecznie dowodził też zaciętymi walkami odwrotowymi po fiasku wyprawy kijowskiej. Podczas bitwy warszawskiej dowodził 5. Armią broniącą linii Wisły od Modlina do Prus Wsch. Powstrzymał uderzenie Rosjan i przeprowadził kontruderzenie znad Wkry. Rozbił i zmusił do odwrotu znaczne siły wroga. W kolejnych latach – już jako gen.

dywizji pełnił m.in. funkcje szefa Sztabu Generalnego, premiera, ministra spraw wewnętrznych i spraw wojskowych. Pozostawał w opozycji do marsz. Piłsudskiego i rządów sanacji. W 1939 przedostał się do Francji. Był premierem Rządu RP na emigracji i Wodzem Naczelny naszych Sił Zbrojnych, symbolem polskiego oporu podczas II wojny światowej.

Zginął w niewyjaśnionych do dziś okolicznościach w katastrofie gibraltarskiej.

Tadeusz Rozwadowski (1866-1928)

Urodził się w Galicji w rodzinie ziemiańskiej. Ukończył Akademię Wojskową w Wiedniu i pełnił służbę w wojsku austriackim. W czasie I wojny światowej w stopniu generała majora walczył na froncie rosyjskim. W 1918 miał istotny wkład w tworzenie odrodzonego WP. Na przełomie lat 1918/19 dowodził działaniami polskimi podczas walk z Ukraińcami w Galicji wschodniej. Następnie był szefem polskiej misji wojskowej w Paryżu i negocjatorem układu sojuszniczego z Rumunią. W czasie wojny z bolszewikami był szefem Sztabu Generalnego WP i członkiem Rady Obrony Państwa. Był współautorem (zdaniem niektórych historyków głównym autorem) planu operacyjnego Bitwy Warszawskiej. Doprowadził do wzmocnienia 5. Armii gen. Sikorskiego, co pozwoliło powstrzymać impet bolszewików pod Radzyminem. Jego wielką zasługą było podniesienie morale

żołnierzy polskich nadszarpniętego w odwrocie spod Kijowa. Do końca wojny z bolszewikami walczył jeszcze w Małopolsce i na Wołyniu oraz w operacji niemeńskiej.

Generał był skonfliktowany z J. Piłsudskim. W czasie zamachu majowego 1926 walczył przeciw niemu jako głównodowodzący siłami rządowymi. Po przewrocie został aresztowany, a następnie przeniesiony w stan spoczynku.

Zmarł w 1928 i zgodnie z jego wolą pochowany został na cmentarzu Orląt Lwowskich.

Ignacy Skorupka (1893-1920)

Urodził się w Warszawie w rodzinie urzędniczej. Zarówno w gimnazjum jak i podczas nauki w seminariach duchownych w Warszawie i Petersburgu angażował się w działalność patriotyczną. W 1916 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Następnie był proboszczem w Klinikach k. Czernichowa gdzie prócz obowiązków kapłańskich i katechetycznych patronował także legalnym i nielegalnym przedsięwzięciom organizowanym przez tamtejszych Polaków. W 1918 wrócił do kraju i pracował w parafii w Łodzi. W kolejnym roku znalazł się w Warszawie gdzie m.in. pełnił obowiązki archiwisty Kurii Metropolitalnej. Wobec narastającego bolszewickiego zagrożenia w VII 1920 poprosił władze kościelne by mógł pełnić funkcje wojskowego kapelana. Otrzymał zgodę, wszystkie siły poświęcił umacnianiu

ducha wojskowych i cywilów w obliczu zbliżającego się śmiertelnego wroga. Na własną prośbę został przydzielony do 1. batalionu 236. pułku Piechoty Armii Ochotniczej złożonego głównie z młodzieży akademickiej i gimnazjalnej. Oddział ten wyruszył 13 VIII na front, a 14 VIII brał udział w krwawych walkach pod Ossowem. Młody kapłan zginął tego dnia bądź biorąc bezpośredni udział w walce, bądź postrzelony podczas udzielania ostatniego namaszczenia umierającemu żołnierzowi.

Bohaterski ksiądz Ignacy Skorupka stał się jednym z symboli bitwy warszawskiej.

Maxime Weygand (1867-1965)

Francuski generał. W czasie I wojny światowej walczył na froncie zachodnim. W 1918 szef francuskiego Sztabu Generalnego. Członek komisji, która w imieniu francuskiego MSZ monitorowała proces tworzenia się granic odrodzonej RP. W latach 1920-1922 przebywał w Polsce jako szef sojuszniczej misji wojskowej, której zadaniem było m.in. szkolenie naszych żołnierzy oraz pomoc w formowaniu armii polskiej i jej uzbrojeniu. W tym charakterze był zaangażowany w wojnę z bolszewikami. Część historyków przypisuje mu współudział (głos doradczy?) w tworzeniu planów strategicznych Bitwy Warszawskiej. Po wyjeździe z Polski był dowódcą wojsk francuskich na Bliskim Wschodzie. W kolejnych latach został m.in szefem Sztabu Generalnego i Inspektorem Naczelnym armii

francuskiej. W czasie II wojny światowej był członkiem kolaboracyjnego rządu francuskiego Vichy. Od 1942 przebywał w niewoli niemieckiej. Po wojnie sądzony za kolaborację, ostatecznie zrehabilitowany.

Michaił Tuchaczewski (1893-1937)

Urodził się w zubożałej rodzinie szlacheckiej. Ukończył jako prymus Korpus Kadetów i Aleksandrowską Szkołę Oficerską w Moskwie. W czasie I wojny światowej nie dowodził większymi oddziałami, choć wyróżniał się bitnością i odwagą, za co został wielokrotnie odznaczony. Był w niemieckiej niewoli z której zbiegł. Po dotarciu do Rosji podjął ponownie walkę zostając dowódcą kompanii. W I 1918 przeszedł do rezerwy. Po rewolucji bolszewickiej został powołany do Armii Czerwonej, wstąpił wówczas do partii komunistycznej i z oddaniem zaczął służyć nowej władzy. Jego wojskowa kariera rozwijała się błyskawicznie. Był dowódcą armii skutecznie walczących z „białymi” wojskami Denikina i Kołczaka. W IV 1920 został dowódcą sowieckiego Frontu Zachodniego, który miał podbić Polskę i przenieść zarzewie rewolucji do zachodniej Europy. Jego taktyce zawdzięczają

bolszewicy sukces swej błyskawicznej ofensywy w VI i VII 1920 roku. Dowodził bezpośrednio podczas Bitwy Warszawskiej i operacji niemeńskiej. Mimo porażki w wojnie z Polską był ceniony przez Lenina. Otrzymywał trudne zadania zgniatające kolejne ogniska oporu przeciwko bolszewikom. Czynił to skutecznie i z niebywałym okrucieństwem. W kolejnych latach pełnił ważne stanowiska w sowieckim wojsku, tworzył też podstawy doktryny wojskowej ZSRR. W 1935 został marszałkiem. Wkrótce potem stał się jedną z głównych ofiar stalinowskich czystek. Mimo zasług dla sowieckiego państwa i pełnej wobec niego lojalności został stracony w 1937 roku.

Znaczenie wojny z bolszewikami

Wojna polsko-bolszewicka była niezwykle ciężką próbą dla Polski, która odrodziła się ledwo pół roku przed jej wybuchem i dopiero rozpoczynała proces pozaborowej integracji oraz dzieło tworzenia państwa, prawa i armii. Z próby tej nasi przodkowie wyszli zwycięsko, choć zwycięstwo to okupione było wieloma ofiarami i gigantycznym wysiłkiem organizacyjno-finansowym i militarnym. Wprawdzie nie udało się zrealizować tzw. federacyjnej koncepcji lansowanej przez J. Piłsudskiego zakładającej powstanie między Polską, a Związkiem Radzieckim systemu sprzymierzonych z Polską państw buforowych (w tym Ukrainy), ale ocaliliśmy własny byt państwowy, tożsamość narodową i kulturową. Wywalczyliśmy też 20 lat niepodległości – tak ważnych dla ciągłości naszych narodowych dziejów, chroniąc zarazem Europę przed komunistycznym totalitaryzmem.

Bitwa Warszawska 13-25 VIII 1920 – „Cud nad Wisłą”

Błyskawiczna ofensywa sowiecka pod koniec lipca 1920 zaczęła zagrażać Warszawie. Dla wszystkich jasnym było, że zajęcie stolicy równałoby się utracie tak świeżo uzyskanej niepodległości i pociągnęło by za sobą ogromne represje oraz narzucenie Polakom obcego totalitarnego ustroju. Dlatego też mimo licznych istniejących wówczas w naszym społeczeństwie podziałów politycznych i ideologicznych w miarę narastania zagrożenia umacniała się wśród Polaków wola oporu i determinacja do odparcia wroga. Temu celowi podporządkowano wszelkie działania młodego państwa i aktywność jego obywateli, którzy świadomi byli, że walka toczy się o nasze „być albo nie być”

Od początku sierpnia 1920 bezładny dotąd odwrót polskiej armii zamienił się w planowe wycofywanie się naszych wojsk na pozycje wyznaczone rozkazem naczelnego wodza J. Piłsudskiego z 6 VIII. Był to początek przygotowań do obrony Warszawy. Oddziały polskie zostały przeformowane w 3 fronty (Północny, Środkowy i Południowy) i 7 armii o sile 32 dywizji piechoty i kawalerii. W rejonie Wieprza sformowano ponadto grupę uderzeniową w sile 5 dywizji dowodzoną bezpośrednio przez J. Piłsudskiego. Plan polski przewidywał związanie sił nieprzyjaciela kontrnatarciem znanym z Wkry, powstrzymanie wroga pod Warszawą i uderzenie w odsłonięte skrzydło Armii Czerwonej błyskawicznym kontratakami znanymi z Wieprza, a następnie przejście do ofensywy.

Rosjanie dowodzeni przez M. Tuchaczewskiego byli pewni zwycięstwa i nie doceniali siły polskiego oporu. Chcieli jak najszybciej odciąć Polskę od morza (i ewentualnej pomocy z zewnątrz) i dotrzeć do Niemiec by realizując ideę „światowej rewolucji” wesprzeć tamtejszych komunistów. Stąd wynikała szczególna aktywność północnego odcinka frontu bolszewików, którego wojska zamierzały sforsować Wisłę pod Płockiem i Włocławkiem i zaatakować polską stolicę od niebronionej zachodniej strony. Wyznaczone bezpośrednio do tego zadania siły sowieckie liczyły 24 dywizje. Ważny dla rozwoju sytuacji był fakt, że między północnym, a południowym skrzydłem bolszewickich wojsk wytworzyła się luka, co skutecznie wykorzystali Polacy.

Potężny atak sowiecki rozpoczął się na odcinku warszawsko-modlińskim 13 VIII. Frontalny szturm Warszawy trwał nieustannie przez kilka dni i był ogromnym wysiłkiem odpierany. Jednocześnie krwawe walki miały miejsce w okolicach Ossowa i Radzymina, a samo miasteczko kilkakrotnie przechodziło z rąk do rąk. 14 VIII 5 Armia WP trzykrotnie słabsza od bolszewickiej powstrzymała napór wroga nad Wkrą i przeszła do kontruderzenia, zaś 16 VIII rozpoczęło się decydujące skierowane na lewe skrzydło sowieckiego frontu uderzenie polskie znad Wieprza. Polscy żołnierze po przełamaniu oporu bolszewików kontynuowali natarcie w kierunku Mławy wychodząc na tyły doborowych sił Tuchaczewskiego. Jednocześnie uzyskano przewagę pod Nasielskiem, co osłabiło impet sowieckiego natarcia na samą stolicę. Szybki i skuteczny polski manewr oskrzydłający zmusił bolszewików do odwrotu znad Wisły. Warszawa była ocalona, co jeszcze kilka dni wcześniej wydawało się niemal niemożliwe.

18 VIII marszałek J. Piłsudski wydał swoim żołnierzom rozkaz do pościgu za wrogiem. Szala zwycięstwa zaczęła coraz wyraźniej przechylać się na naszą stronę.

Straty polskie w bitwie warszawskiej wynosiły ok. 4,5 tys. zabitych, ok. 22 tys. rannych i 10 tys. zaginionych. Straty wroga szacuje się na ok. 25 tys. rannych i zabitych, 60 tys. wziętych do niewoli i 30 tys. internowanych przez Niemców w Prusach Wschodnich.

Jerzy Kossak „Cud nad Wisłą”

Bitwa warszawska, której wynik przesądził nie tylko o losach Polski, ale też o sytuacji politycznej w międzywojennej Europie, została uznana przez historyka wojskowości lorda D'Abernona za „osiemnastą bitwę decydującą o losach świata”.

TEKST I OPRACOWANIE: EWA KOBEL
REDAKCJA TECHNICZNA: PRZEMYSŁAW KOBEL